

סימן י"ב

באחד שנעשה נוגש אצל הרשעים ימ"ש,
ואח"כ נהרג אם מותר להזכיר את שמו של
האיש הנ"ל על בנו בעת עלותו לתורה.

שאלה: פרשה מיוחדת בתולדות השואה, היתה פרשת היהודים שהתקרבו מרצונם או מאונסם לגרמנים הארורים בחשבם שעל ידי כך יצילו את עצמם מלהיות שותפים לגורל אחיהם היהודים ונפשם תהיה להם לפליטה וחיתה בגלל עבדם את הגרמנים, אולם ידוע כי מרה היתה באחריותם, לא הועיל להם כלום כיום עברה וגורלם נחרץ בכוא מועד יחד עם כל אחיהם היהודים. אמנם רובם היו שהוכרחו לעשות את מלאכת הגרמנים בעל כרחם, והיו גם כאלה שחשבו בתמימותם שיוכלו לנצל את דבר התקרבותם לגרמנים ועמדתם אצל השלטונות, לטובת אחיהם המעונים, להשתדל עבורם אצל הצר הצורר שיקל מעליהם את עול השעבוד, אולם הצד השונה שבהם היה, שכל אלה שהיו מקורבים לגרמנים תהיה מאיזו סיבה שתהיה, השנאו את עצמם בגלל זה על אחיהם היהודים ונחשבו בעיניהם ככוגדים שהוציאו את עצמם מכלל ישראל ומגורלם.

והנה נשאלתי בנוגע לאיש כזה שהיה מקורב לגרמנים ימ"ש ושנהרג בסופו של דבר על ידם, אולם לפי הוצאתו להורג התודה על עונותיו ומעשיו לפני אחיו היהודים שהיו באותו מעמד, וכבכי ותחנונים ביקש מחילה מאת קונו על מעשיו אשר עשה.

ונשאלתי אם מותר לנו להזכיר את שמו של האיש הזה על בנו בשעת עלותו לתורה, לפי הנוהג שאנו נוהגים להכריז: „יעמוד פלוני בן פלוני“, דמכיון שהיה רשע אין להזכיר את שמו והרי אמרו שם רשעים ירקב, ואם כן בודאי שאין להזכיר את שמו בשעת עשית

מצוה כגון בנידון דידן כשהבן עושה מצוה בעלותו לתורה ובברכו עליה, או דילמא אין בזה מיחוש כלל, ואין לנו לשנות מן הנוהג בנוגע לבנו, אלא יש לקרוא אותו לתורה בדומה לכל ישראל, ומותר להזכיר עליו את שם אביו.

תשובה: בשלהי סוכה דף ג"ו ע"א תנן: הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום בילגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה. ושם בע"ב תנינן עלה: תנו רבנן מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוגוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכשמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה ויש אומרים משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו אף על פי ששכיני הרשעים לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו שבילגה לעולם חולקת בדרום וישבב אחיו בצפון בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבא היינו דקנסינן לכולה משמר אלא למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה אמר אביי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינן טוב לצדיק טוב לשכינן שנאמר אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו.

הרי חזינן מאן דבגלל בילגה שהיתה רשעיה קנסינן לכולה משמר, ואם לכאורה גם בנידון דידן יש לקנוס את הבן שיהיה שונה מכל ישראל בזה שלא יזכירו עליו בשעת עלותו לתורה את שם אביו הרשע, וכמו בההיא דמרים בת בילגה משום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה גם כאן יש לקנוס את הבן משום אביו על ההיכר שנעשה שלא להזכיר עליו את שם אביו כמו ששם יעשו היכר על משמרת בילגה.

אולם כאמת מצינו לרבנו המחבר שפסק בש"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף ל"ז מומר לעבודת כוכבים אינו נושא את כפיו, וי"א שאם עשה תשובה נושא כפיו (וכן עיקר) ואם נאנס לדברי הכל נושא כפיו, הרי חזינן מדברי המחבר שגדולה תשובה שמועלת למומר שישה את כפיו ורבינו הרמ"ה הגיה

עליו שכן עיקר, ואם כן לפי זה בנידון דידן מכיון שהאיש עשה תשובה לפני מותו בודאי שאין שום בית מיחוש בזה שמוזכרים את שמו על שם כנו כשהבן עולה לתורה, דמה שהבן עולה לתורה לא גרע מנשיאת כפים שהותר אפילו למומר עצמו שעשה תשובה לישא את כפיו.

ובר מן דין מכיון שהמחבר פסק «ואם נאנס לדברי הכל נושא כפיו», היינו אפילו לשיטות שמחמירין שאין תשובת המומר מועלת לענין זה, מכל מקום אם מה שהמיר היה באונס לדברי הכל נושא את כפיו. ואם כן בנידון דידן שיש רגלים לדברו שרק לאונסו התקרב לגרמנים וכפי שהעיד מעשיו בהיותו מקורב להם, שהיה נוהג לעשות טובות ליהודים וגם הציל אחדים מהם ממות, בודאי שאין להחמיר בזה ולהטיל קנס על בנו, ובפרט שגם לולי זאת ניכר הדבר שרק כדי להציל את עצמו התקרב לגרמנים, לכן מן הדין שאין לחמיר בזה וכפי שפסק המחבר לענין נשיאת כפים שאם נאנס לדברי הכל נושא את כפיו והוא הדין לנידון דידן, בודאי לדברי הכל מועלת תשובתו לחושבו כיהודי לכל דבר, והרי המחבר לא הזכיר כלל שמומר זה התוודה על חטאו בפרהסיא כמו שעשה האיש הזה, כי יתכן שלא היה סיפק בידו לעשות כך ולא היה יכול לברוח, אם כן בנידון דידן שהתוודה לפני מותו בודאי שהוא נחשב כישראל כשר לכל דבר, ועי' בשו"ת זקן אהרן (שהי' בזמן הר"י בר רב) סימן צ"ה.

ומכל הדין פסקתי שמותר להזכיר את שם האיש על בנו, מאחר שעשה תשובה וגם הבן הוא שומר תורה ומצוות, לכן בודאי שאין לבזותו לשנותו מכל אחיו ולא להזכיר בשעת עלותו לתורה את שם אביו כנהוג, כי יש להתחשב בנידון זה גם עם כבודו של הבן כדמצינו שלכבוד הבן מכבדים גם את האב הרשע, כמו אמון מפני כבודו של יאשיהו, ובפרט בנידון דידן שהאכ עשה תשובה וגם מעיקרא עשה מה שעשה רק מחמת אונסו, לכן אין כאן בית מיחוש כלל, ועוד מאחר שנהרג על ידי הגרמנים ומיתתו היתה כפרתו, אם כן אדרבה יש להזכיר את שמו כשהבן עושה מצוה כדי שיהיה לו זכות בעלמא דקשוט על ידי כך, וה' הטוב יכפר עלינו ועל כל ישראל שלא נדע עוד מצרה ויגון עד עולם.